

Wat als ... slechts 10% van de bevolking laaggeschoold zou zijn?

Hoe zou de arbeidsmarkt functioneren in 2050? Het is een intrigerende en ten gronde onbeantwoordbare vraag. We hebben in projectiemodellen al de grootste moeite om een adequaat en accuraat beeld te schetsen van wat ons in 2020 of 2025 te wachten staat, laat staan dat we goed kunnen inschatten hoe het over 33 jaar – in 2050 – zal zijn. De peildatum is te ver weg, de onbekenden en onzekerheden zijn talrijk.

In een recent rapport voor de Vlaamse Regering **‘Toekomstverkenningen arbeidsmarkt 2050’** hebben we wel geprobeerd om enkele belangrijke evoluties op weg naar 2050 te beschrijven en mogelijke gevolgen, kansen en risico’s bloot te leggen. We hebben dat rapport ook gestoffeerd met cijfers en projecties, omdat ze een beeld kunnen geven van waar het met de arbeidsmarkt naartoe gaat als we de huidige dynamieken hun beloop laten. In deze “Wat als ...”-reeks lichten we telkens een projectie toe. De redenering is eenvoudig. Vooraleer dertig jaar vooruit te turen, kijken we eerst naar het verleden, zo ver als de statistieken het ons toelaten. Nu eens dertig jaar, soms slechts twintig jaar. We doen dat met een reden. We willen nagaan of in een reeks belangrijke arbeidsmarktparameters een stabiele trend of een patroon van geleidelijke verandering te ontwaren is. Dat is heel vaak zo. De geschiedenis is er lang niet altijd een van bruuske omwentelingen, maar heel vaak een van geleidelijke evoluties met grote gevolgen die we net door die trage maar gestage verandering (te) laat voelen aankomen of wel eens verkeerd inschatten. Als die geleidelijkheid zich heeft afgetekend in het verleden, is het niet ondenkbaar dat ze zich met dezelfde ritmiek zal doorzetten in de toekomst.

Forse, maar afnemende groei in onderwijsniveau voorbij decennia

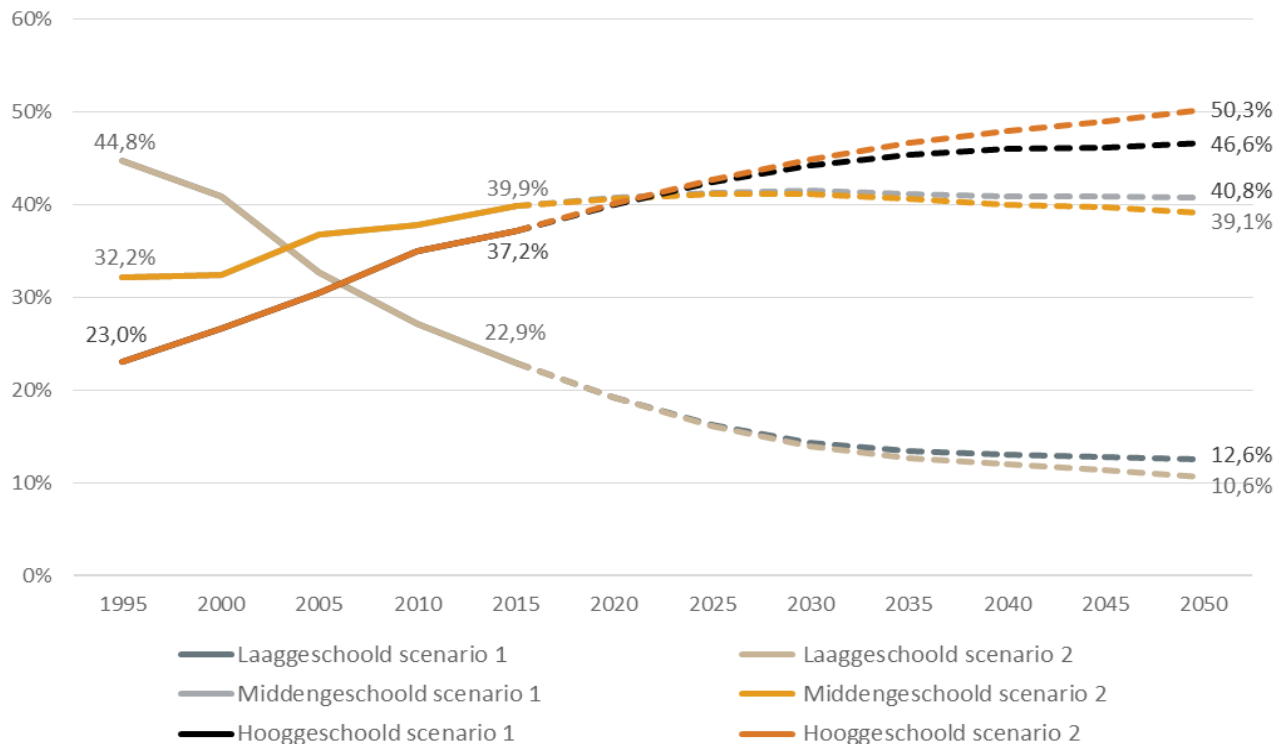
In deze eerste bijdrage kijken we naar de verdere evolutie van het onderwijsniveau. Hoe evolueert het aandeel laag-, midden- en hogeschoolden richting 2050 indien we op een gedegen manier rekening houden met de evoluties van de voorbije decennia?

Vlaanderen kende de afgelopen decennia een forse stijging in het onderwijsniveau van de bevolking. Deze toeneemende scholarisatie is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle omschakeling naar een meer kennisge-

dreven en innovatieve economie. De laatste jaren stellen we echter vast dat de groei in onderwijsniveau afremt. Het aandeel laaggeschoolden (geen diploma secundair onderwijs) in de Vlaamse bevolking tussen 25 en 64 jaar daalde van 44,8% in 1995 naar 22,9% in 2015 (figuur 1).

Een omgekeerde tendens stellen we vast bij de middengeschoolden (diploma secundair onderwijs) en hogeschoolden (diploma hoger onderwijs). Het aandeel middengeschoolden nam toe van 32,2% naar 39,9%. Het aandeel hogeschoolden kende een uitgesproken groei van 23,0% naar 37,2%.

Figuur 1. Evolutie van het aandeel laag-, midden- en hoggeschoolden (25-64 jaar) (Vlaams gewest; 1995-2015, projectie 2016-2050)

Noten: In scenario 1 passen we enkel het cohorte-effect toe. In scenario 2 verrekenen we zowel het cohorte-effect als het generatie-effect.

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium EAK, Eurostat LFS, Bevolkingsvooruitzichten 2015-2016 - Federaal Planbureau (Bewerking Steunpunt Werk)

Deze historische evoluties zijn het resultaat van een generatie- en een cohorte-effect. In de voorbije twintig jaar ging het opleidingsniveau van de nieuwe generaties jongeren stelselmatig omhoog (generatie-effect). Naarmate deze generaties ouder worden en de oudere, korter geschoolde generaties vervangen, doen ze het gemiddelde opleidingsniveau verder toenemen (cohorte-effect).

Richting 10% laaggeschoolden en 50% hoggeschoolden in 2050?

Om zicht te krijgen op de toekomstige verhoudingen in scholingsniveau op de Vlaamse arbeidsmarkt, werken we twee scenario's uit op basis van de historische cijfers. In scenario 1 gaan we ervan uit dat het scholingsniveau van de nieuwe generaties jongeren niet langer toeneemt. De instroom van hoggeschoolden kende bij de jongste leeftijdscategorie (25- tot 29-jarigen) een expansie in de periode 1995-2005 (gemiddelde jaarlijkse groeivoet van +3,0%), terwijl de groep laaggeschoolden sterk slonk (gemiddelde jaarlijkse groeivoet van -5,0%). Een decennium later zette deze trend zich nog door in beide scholingsniveaus, maar aan een veel trager tempo dan voorheen (gemiddelde jaarlijkse groeivoet van +0,5% bij hoggeschoolden en -1,0% bij laaggeschoolden). Op die manier is het mogelijk dat we de volgende jaren afstevenen richting

een nulgroei. In scenario 1 laten we daarom louter het cohorte-effect een rol spelen. Op basis van dit scenario zou het aandeel hoggeschoolden anno 2050 toenemen tot 46,6%, terwijl het aandeel laaggeschoolden verder zou dalen tot 12,6% en het aandeel middengespoolden vrij stabiel zou evolueren richting 40,8%.

In scenario 2 gaan we er vanuit dat naast het cohorte-effect, het scholingsniveau van de nieuwe generaties jongeren toch nog beperkt groeit. Als groeitempo hanteren we dat van de afgelopen tien jaar. De wijzigingen in scholingsniveau zijn zo iets meer uitgesproken. In dit alternatief scenario landen de aandelen hoog-, midden- en laaggeschoolden in 2050 respectievelijk op 50,3%, 39,1% en 10,6%. In elk van deze scenario's zou het aandeel hoggeschoolden het aandeel middengespoolden duidelijk overschrijden. Indien de trends van de afgelopen jaren zich inderdaad verder doorzetten, lijken de prognoses die we in scenario 2 hanteren bij de hoog- en laaggeschoolden respectievelijk eerder een boven- en ondergrens.

Een realistische projectie?

Houden we dus vast aan de evoluties van de voorbije decennia, dan zou in 2050 zowat 10% van de bevolking tussen 25 en 64 jaar laaggeschoold zijn, tegenover zowat 50% hoggeschoold. Het beleid dat gevoerd zal worden in

de komende decennia kan de vooropgestelde projecties uiteraard meer of minder realistisch maken.

We tonen u deze projectie enkel om u even aan het denken te zetten over de mogelijke consequenties. Lees het zeker niet als een voorspelling. Dat zou immers veronderstellen dat we de betekenis en definitie van de scholingsniveaus nog 33 jaar constant houden. Dat is weinig waarschijnlijk. Het is best mogelijk dat we degenen die we vandaag middengeschoold noemen, binnen twintig jaar als laaggeschoold ervaren en bestempelen, onder de druk van het toenemend aandeel hooggeschoolden.

Ook hervormingen in het onderwijs kunnen dit type projecties relativeren. Stel dat binnen tien jaar een regering het concept van de kwalificatieplicht invoert, dan zou het aantal laaggeschoolden nog verder kunnen krimpen. Ook als die regering de structuur van zes jaren lager en zes jaren middelbaar onderwijs herontwerpt tot een vier-vier-vier-structuur, dan kan dat een autonome invloed hebben op wie welk scholingsniveau haalt. Ook inschrijvingsgelden, ingangsexamens, numerus fixus-regelingen en allerlei andere onderwijshervormingen kunnen de mooie lijnen in de figuur behoorlijk ombuigen.

Toekomstige migratiegolven kunnen eveneens een rol spelen. Tot hier toe is het aandeel van deze migraties relatief beperkt gebleven in de totale bevolking (Studiedienst Vlaamse Regering, 2016). Een stijging van één procentpunt in het aandeel laaggeschoolden staat gelijk met een toestroom van zowat 45 000 extra laaggeschoolde personen op arbeidsleeftijd. Bij midden- of hooggeschoolden zou dit een toestroom van een 60 000-tal personen betekenen. Op zich zijn er dus vrij omvangrijke migratiegolven nodig om een sterke impact te initiëren op de verdeling van de bevolking volgens opleidingsniveau.

We mogen bovenstaande projectie ook niet te snel als zonder meer goed nieuws bestempelen. Het is immers lang niet ondenkbaar dat naarmate de groep van laaggeschoolden kleiner wordt, deze tegelijk 'hardnekkiger' en moeilijker inzetbaar wordt op de arbeidsmarkt. Het wordt

immers belangrijker een diploma te behalen naarmate meer anderen dat al hebben. De weliswaar in snelheid afnemende toename van het aandeel hooggeschoolden leidt tot een relatieve verslechtering van de kansen van laaggeschoolden. Toen onze samenleving nog veel laaggeschoolden telde, zat er in die groep veel verborgen talent dat behoorlijke kansen had om het alsnog te maken op de arbeidsmarkt. Maar eens een grote meerderheid degelijk geschoold is, groeit de kans dat laaggeschoolden echt over minder capaciteiten beschikken en/of verdrongen worden door de beter geschoolden. De alertheid en aandacht voor deze groep mag dus niet verslappen.

Luc Sels

Sarah Vansteenkiste

Bart Scholiers

Steunpunt Werk

Bibliografie

Sels, L., Vansteenkiste, S., & Knipprath, H. (2017). *Toekomstverkenningen arbeidsmarkt 2050* (Werk.Rapport 2017 nr. 1). Leuven: Steunpunt Werk, HIVA - KU Leuven.

Studiedienst Vlaamse Regering. (2016). *VRIND 2016. Vlaamse regionale indicatoren*. Brussel: Vlaamse overheid, Studiedienst Vlaamse Regering.

**STEUNPUNT
WERK**

Naamsestraat 61 bus 3551, 3000 Leuven

steunpuntwerk@kuleuven.be | +32 016 32 32 39

www.steunpuntwerk.be | twitter: @SteunpuntWerk

Het STEUNPUNT WERK is een universitair kenniscentrum dat arbeidsmarktinformatie verspreidt en het Vlaams arbeidsmarktbeleid ondersteunt.